

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ АКАДЕМІЧНОГО РИСУНКУ

Котлярова Л.Т., канд.псих.наук, доц. каф.образотворчого мистецтва
та дизайну художньо-графічного факультету

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Анотація. В статті розглядаються методи розвитку творчих здібностей студентів на заняттях академічного рисунку. Визначається специфіка та природа творчої діяльності людини. Пропонуються рекомендації до практичних завдань, направлених на розвиток зорової пам'яті та уявлення.

Ключові слова: творчі здібності, розвиток, мета, сприйняття, зорова пам'ять, уявлення.

Анотация. Котлярова Л.Т. Проблема развития творческих способностей студентов на занятиях академического рисунка. В статье рассматриваются методы развития творческих способностей студентов на занятиях академическим рисунком. Определяется специфика и природа творческой деятельности человека. Предлагаются рекомендации к практическим заданиям, направленным на развитие зрительной памяти и воображения.

Ключевые слова: творческие способности, развитие, цель, восприятие, зрительная память, воображение.

Annotation. Kotliarova L.T. Development problems of students' creative abilities at classes in academically drawings. The article focuses on development methods of creative abilities at classes in academically drawings. The specific character and nature of human creativity has been determined. Recommendations to practical tasks aimed at development of visual memory and imagination have been offered.

Key words: creative abilities, development, visual memory, imagination.

Постановка проблеми. Актуальною проблемою педагогіки є проблема розвитку творчих здібностей студента. Розвивати творчу активність треба з

першого курсу і в цьому велику допомогу зможуть надати заняття образотворчим мистецтвом, а саме академічним рисунком.

Під час підготовки вчителів образотворчого мистецтва для середньої загальноосвітньої школи, художньо-графічні факультети повинні визначити специфіку та природу творчої діяльності людини взагалі і художньої зокрема.

Під час аналізу методів розвитку творчих здібностей студентів на заняттях академічного рисунку, ми понад усе повинні зрозуміти, що таке «здібності».

Під здібностями розуміють ті психічні властивості і якості особистості, які є необхідними умовами високоякісного виконання конкретного виду діяльності.

Ціль статті — розвиток креативних здібностей студентів на заняттях з академічного рисунку.

Аналіз останніх досліджень і результати дослідження. Розвиток творчих здібностей проходить у конкретно спрямованій діяльності людини, без неї – здібності не існують. Творчі здібності в образотворчій діяльності це лише результат розвитку задатків, які людина одержує в процесі навчання.

Творча діяльність – це діяльність, яка спрямована до мети, в процесі якої студент постійно удосконалюється та духовно збагачується як особистість.

З педагогічного погляду творча діяльність студентів на академічних заняттях по рисунку роздивляється як процес формування знань та навичок, які готують студентів до подальшого творчого вдосконалення, до самостійного рішення образотворчих задач, до вміння обирати найкращий засіб та метод виконання роботи – це ті якості, без яких неможлива творчість.

Для того, щоб успішно та кваліфіковано керувати творчою діяльністю студентів на заняттях академічного рисунку, необхідно глибоко розуміти природу творчої діяльності, знати особливості психології образотворчої діяльності.

В академічному рисунку творчий процес – це вирішення образотворчої задачі через пошук виразної та змістовної форми. Такий творчий процес проходить при усвідомленні реальної об'єктивної дійсності, але і в цьому випадку суб'єктивне сприйняття особистості грає певну роль.

Опановуючи мистецтво малюнка, приєднуючись до процесу творчої діяльності, студенту художньо-графічного факультету треба вірно розуміти мету і задачі творчої діяльності і мистецтва у цілому.

Початкові етапи навчання академічному рисунку на художньо-графічних факультетах мають свої специфічні особливості, які в значній мірі визначають методику розвитку творчих здібностей студентів в цей період. Ці особливості обумовлені конкретними задачами перших курсів, а також нерівномірністю художньої підготовки більшості абітурієнтів. Учебні задачі в значній мірі є визначними, а перші курси в цілому – базовими для подальшого більш активного творчого зросту студентів на старших курсах.

Але сказати, що проявлення творчої ініціативи у студентів при виконанні академічного рисунку на 1 – 2 курсах немає, - це велика педагогічна помилка.

Творчі можливості на перших курсах мають свої специфічні особливості.

Коли ми розглядаємо методи розвитку творчих здібностей студентів, необхідно пам'ятати, що в умовах художнього виховання і при навчанні рисунку на академічних заняттях, учбові і творчі задачі існують одночасно. Багато учбових задач знаходять своє закономірне продовження при рішення творчих композицій. Творчі моменти постійно присутні в самих учбових задачах на всіх етапах виконання рисунка.

Багато того, що для художників, які мають певну підготовку не є творчістю, для студентів перших курсів є суб'єктивною творчістю. Так питання розміщення зображення, яке підпорядковується загальній ідеї – композиції в творчій роботі художника, для студентів має самостійне значення. Використання виразних особливостей образотворчих матеріалів, вивчення та використання методів та прийомів роботи з природи – ці та інші питання мають для початківців творчий початок.

Загальна відміна творчої задачі від нетворчої виявляється характером змінення її загально структурних частин: в якій мірі цей процес запрограмований готовими правилами, чи навпаки потребує самостійних, пошукових форм діяльності.

Між учбовим та творчим малюнком є істотна різниця, яка виходить з їх призначення. В той же час існує цілий ряд моментів, які вказують на їх спорідненість та єдину реалістичну основу.

Так, виразні якості малюнка є відокремлюючи ми особливостями не тільки творчих, але й учбових малюнків. Різниця є тільки у рівні їх вирішення. У творчих роботах художників ці якості доведені до рівня високої якості, що сприяє створенню художнього образу. В учбовому малюнку виразність зображення визначається учбовими задачами. З цієї причини творче опанування дійсності на початкових етапах навчання може обґрунтовуватися на пошуку виразних якостей природи та передачі їх в рисунку. Художня виразність зображення може бути досягнута різними шляхами і виявлятися на різних рівнях практичної роботи над рисунком. Все залежить від особистісних якостей студента, а також від рівня розвитку образотворчих здібностей, навичок, знань і накопиченого творчого досвіду.

Програмні вимоги та мета завдання, яку ставить викладач в значній мірі визначають кількісний перелік виразних рис рисунка методом розподілення уваги студентів під час сприйняття та практичної роботи з природи.

Але перелік загальних характеристик повинен визначатися самим студентом і доводитися до необхідного рівня на підставі особистого сприйняття.

Курс академічного рисунку на художньо-графічних факультетах забезпечує отримання загальних знань та навичок, необхідних для малювання з природи та розвитку творчого потенціалу.

Виконання учбових малюнків пов'язано з роботою мислення, пам'яті. Рисунок – це складний пізнавальний та творчий процес.

Рисунок з природи – це не просто фіксація того що ти бачиш, це складний процес створення зображення за допомогою візуального спостереження

моделі з використанням знань та уявлень, які були накопичені раніше, та які доповнюють зорове сприйняття моделі.

Творчий процес в малюнку – це процес перетворення результатів спостереження в художніх образах. Художні образи формуються поступово, в процесі пильного спостереження та осмислення особливостей побудови форми предметів та зображення їх на площині засобами малюнка за законами реалістичного мистецтва.

Специфіка праці майбутнього вчителя образотворчого мистецтва потребує наявності добре розвинутої пам'яті, уяви, вміння упевнено малювати без використання натури. Ці здібності дуже важливі для успішної особистості творчої праці художника-педагога і для ефективного проведення учбових занять з школярами.

Аналіз останніх досліджень. На заняттях рисунком формується особистість майбутнього педагога, її структура і вдосконалюються різноманітні якості особистості. На академічних заняттях, коли йде оволодіння загальними положеннями реалістичного рисунка, студент навчається правильно зображувати форму предметів, простір, площину.

Під час пильного спостереження об'єктивних явищ природи, її оточення, він розвиває зорову пам'ять, у нього формуються уявлення про навколишній світ, він сам розвивається як творча особистість.

1. «Головне у процесі навчання – це навчити людину творчо мислити і діяти». Органічна єдність теорії та практики образотворчої грамоти в малюнку сприяє активному розвитку студента, його творчій активності. До наукових методів оволодіння мистецтвом малюнка ми відносимо: знання з перспективи, з анатомії, з теорії тіней.

Для більш ефективної та повноцінної професійної підготовки майбутніх вчителів, треба додатково залучати різні види вправ та знань з малюнку які б допомагали розвинути пам'ять, уяву та творчі навички студентів.¹

2. «Вправи на розвиток уяви та творчих здібностей необхідні людині як і фізична підготовка... Відстань між творчими можливостями і їх реалізацією може бути звужена навчанням, вихованням творчого мислення».²

Навчання рисунку слід сприймати як процес поповнення та зміни людської пам'яті, воно може роздвигатися як процес переробки інформації та її закріплення. Рисунок з натури сприяє не тільки поповненню пам'яті, але й дає інформацію для запам'ятовування. Цей процес проходить на рівні підсознання, частіше малопомітно.

Навіть при створенні натурального академічного рисунку студенту допомагають зорові уявлення, які вже є в його пам'яті – це зорова пам'ять.

Щоб Віль оперувати образами пам'яті, щоб успішно виконувати творчу роботу, треба мати високий рівень розвитку пам'яті та уяви. Студенти, які мають добре розвинуту зорову пам'ять, як правило більш впевнено і вільно виконують рисунок з натури та без неї.

1. В теперішній час «все більш вчителів починають ставити метою навчання не тільки накопичення знань та оволодіння навичками, вміннями,

але й більш важливе завдання – розвиток... кмітливості, спостережливості, уяви, зорової пам'яті та творчих здібностей».³

2. На початкових етапах навчання рисунку важливою умовою є керуюча роль педагога. Відносно закономірностей сприйняття та учбовими завдання він спрямовує увагу та характер роботи студентів над учбовою постановкою Велике значення при цьому відводиться індивідуальним формам роботи з студентами, що сприяє як розвитку образотворчих так і творчих здібностей. Про це пише у своєму дослідженні Ю.І. Найда «Использование методов дифференциации и индивидуализации обучения повышает эффективность учебных занятий, стимулирует учебную и творческую активность рисовальщиков, способствует развитию индивидуальных творческих способностей».⁴

Викладачу необхідно спостерігати за розвитком здібностей у студентів, сприяти зросту їх професійних знань та вмінь, забезпечити повноцінне засвоєння змісту програми курсу академічного рисунка. Викладач повинен всебічно знати своїх студентів, щоб направляти їх, сприяти проявленню творчих нахилів, допомагати розвитку їх творчих здібностей.

Розвиток здібностей студентів під час процесу вивчення образотворчої грамоти повинен сприяти їх естетичному та моральному вихованню.

Індивідуальні якості особистості людини виявляють ту чи іншу ступінь наявності задатків здібностей, рівень їх розвитку. Навчання, вправу сприяють реалізації тих здібностей, які має людина, допомагають розвивати їх до високого ступеню вдосконалення особистості.

При підготовці художників-педагогів нас повинно цікавити зміст та методи навчання малюнку, створення оптимальної системи вправ, занять, завдань, які направлені на розвиток творчих здібностей, уяви та зорової пам'яті. Важливу роль в цьому можуть зіграти різні форми організації занять.

Яким чином треба будувати ці заняття, які задачі ставити перед студентами, яких результатів треба добиватися?

Бажаючи сприяти розвитку творчих здібностей студентів – майбутніх вчителів образотворчого мистецтва, слід періодично, після виконання рисунка з натури видавати завдання, які пов'язані з розвитком пам'яті та уяви. Їх треба орієнтувати не тільки на надбання ремісничих навичок та вмінь, але й збуджувати в них творчу ініціативу та потребу у творчій праці, направляти їх на розвиток та закріплення глибинних якостей творчої особистості.

При удосконаленні змісту та методів навчання студентів в художньо-графічних закладах необхідно значно більше уваги приділяти завданням по пам'яті, короткостроковим начеркам та малюнкам по уяві.

При визначенні змісту завдань, кількості занять у цих розділів, при обранні методичних принципів проведення цих занять слід обов'язково керуватися головною метою – підготовка художників-педагогів, - та використовувати при цьому досягнення сучасної психології, наукові дослідження. Як довели наукові праці психологів, досягнення визначних художників-педагогів, матеріали

дисертаційних досліджень методистів в образотворчій галузі, заняття, які творчо розвивають особистість необхідно проводити на всіх етапах навчання. При цьому завжди треба ставити конкретні розвиваючі завдання. Дуже важлива регулярність та спрямованість вправ у різних видах малюнка по пам'яті та уяві, періодичне закріплення матеріалу.

Для розвитку зорової пам'яті та уяви студентів, для підвищення їх творчої активності необхідно використовувати методику з спеціальних вправ, які треба виконувати під час вивчення курсу «Рисунок».

1. Малювання по пам'яті академічних постановок, які виконувалися перед тим з натури. (Зміст, тематика таких учбових постановок виявлені програмою з рисунка для художньо-графічних факультетів педагогічних інститутів). По пам'яті слід виконувати рисунки учбових постановок які відбивають важливі етапи навчання. Під час виконання по пам'яті таких постановок студенти повинні виявити їх головні особливості (конструктивні основи, пропорції, характер).

2. Виконання по пам'яті малюнків та начерків на підставі короткострокового спостереження об'єктів. Під час виконання цього завдання студенти спостерігають об'єкт для малювання, запам'ятовують його характерні особливості. Вони повинні по пам'яті намалювати об'єкт, дати характеристику цілого та намітити головні деталі. Приклад важкої тематики для такого завдання – постать людини. В таких випадках можливий неодноразовий короткостроковий показ моделі для уточнення пропорцій та інших складових завдання.

3. Виконання на заняттях короткострокових замальовків по пам'яті на теми запропоновані викладачем. Тематика начерків та малюнків, які виконуються по пам'яті може бути дуже широкою, починаючи з окремих предметів, нескладних за формою та завершуючи зображенням людини, птахів, тварин, інтер'єрів тощо.

4. Начерки постаті людини в русі (з натури, за спостереженням, по пам'яті, по уявленню). В одному разі характер рухів, які зображуються по уявленню задається викладачем, в інших – домислюються самими студентами.

5. Начерки складної тематики по уявленню. Тематику задає викладач, у другому випадку тему обирає студент.

6. Вправа в учбовому педагогічному малюванні. Під час такого завдання студенти повинні швидко створити по пам'яті, по уявленню виразні малюнки великого розміру, виконані крейдою на класній дошці чи великих аркушах паперу.

Цей вид завдань дуже важливий для розвитку зорової пам'яті та уяви. Ці завдання необхідні за профілем діяльності вчителів образотворчого мистецтва

¹ Сб.под ред. Г.З. Апресяна. – М., 1970, с. 69.

² «Чудо воображения». – Новосибирск, 1975, С.142 – 143. Короленко П.П., Фролова Г.В.

³ Короленко Ц.П., Фролова Г.В. «Чудо воображения». – Новосибирск, 1975, с. 9.

⁴ Найда Ю.И. Исследование методов обучения технике рисунка на младших курсах художественно-графических факультетов /на материале педвузов Уральской зоны. – Канд.дис. – М., 1976. с. 107.

і повинен займати головне місце в системі професійної підготовки художників-вчителів. До умов розвитку творчих здібностей студентів на початкових етапах навчання рисунку слід віднести і такі важливі питання, як розвиток якості сприйняття та почуттів студентів, виховання художнього смаку, та формування особистісної творчої позиції. У зв'язку з цим з'являються нові вимоги до організації учбового процесу, як засобу розвитку творчих здібностей. З'являється необхідність пошуку шляхів покращення загально художнього та естетичного виховання студентів.

Розвиток творчих здібностей студентів на академічних заняттях по рисунку необхідно починати з першого курсу навчання на факультеті. На це вказують дослідження з методики викладання рисунка, проведені в останні роки, в цьому запевнюють досягнення фізіології сприйняття та психології творчості. Рішення проблеми розвитку творчих здібностей студентів на перших курсах повинно ґрунтуватися на вихованні якісного відношення до процесу виконання рисунка з натури, розвитку творчого мислення та почуттів студентів, вивчення та творчого використання основ образотворчої грамоти.

Висновки. Питання творчого розвитку студентів необхідно відносити у розділ учбових, але потребуючих нових методів та умов. Розвиток здібностей до творчості повинен міцно ввійти в систему завдань підготовки вчителів малювання. В умовах більш поширеної організації розвитку творчих здібностей студентів на академічних заняттях з рисунка необхідні подальші пошуки розвиваючих методів та оптимальних умов навчання.

Література:

1. Громова Е.А. Емоційна пам'ять та її механізми. М.: Наука, 1980.
2. Короленко П.П., Фролова Г.В. «Чудо воображения». – Новосибирск, 1975.
3. Зб.під ред.. Г.З. Апресяна. – М., 1970.
4. Найда Ю.І. Вивчення методів навчання техніці рисунка на младших курсах художньо-графічних факультетів. – М., 1976.

Надійшла до редакції 18.04.2007